

Zakaj je zamišljeni demografski sklad slaba ideja

Delo, 8.8.2020 - [DEMOGRAFSKI SKLAD](#) | [DUŠAN MRAMOR](#) | [GOSTUJOČE PERO](#) - [POVEZAVA](#)

Rešitev demografskega problema je mogoče iskati v smeri večanja produktivnosti in v čim večjem številu delovno aktivnega prebivalstva.

Moram priznati, da že dolgo nisem videl tako nestrokovnega predloga, ki bo imel mnogo več negativnih kot pozitivnih posledic. Končni rezultat bo še bolj nevzdržen pokojninski sistem (pa tudi zdravstveni sistem in sistem dolgotrajne oskrbe). Navajam samo nekaj dejstev, ki nasprotujejo logiki sedanjega predloga demografskega sklada.

Premoženje, ki ga »dajemo na stran«, nam financirajo tujci

Če bi bila ideja o pokojninskem skladu, nastalem v procesu privatizacije, izpeljana bolj pogumno v 90. letih, bi bila tudi bolj logična. Takrat je bila slovenska država neto upnica (imela je več premoženja kot obveznosti).

Dandanes je država Slovenija neto dolžnica! To pomeni, da je pridobila kredite iz tujine (pretežno v obliki prodaje obveznic) ob implicitnem jamčenju teh obveznosti tudi s premoženjem, ki ga ima. Če se sedaj država odloči in zakonsko dodeli to premoženje za točno določen namen, ki ni poravnavanje kreditnih obveznosti, bo tveganost slovenskih obveznic narasla. Odzvale se bodo bonitetne agencije in znižale bonitetno oceno države Slovenije, odzvali pa se bodo tudi vsi naši dejanski in potencialni upniki.

Posledice ne bodo samo v obliki višjih stroškov financiranja in slabšega dostopa do finančnih trgov države, temveč tudi gospodarstva, še dodatno poslabšano s slabšimi komercialnimi pogoji poslovanja podjetij. Skupni učinek bo pomenil zmanjšanje konkurenčnosti Slovenije, s tem pa tudi nižjo raven produktivnosti in BDP. Skratka, poslabšanje možnosti reševanja demografskega problema, in ne obratno, kot trdijo politične stranke. Gre namreč za preprosto dejstvo, da si z izposojenim premoženjem ne moremo graditi materialno varne starosti.

Če je namen demografskega sklada na primer priskrbeti manjkajoča proračunska sredstva za omenjena področja, mora imeti država možnost del naložb prodati ali dobivati visoke denarne donose (npr. dividende).

Zato najprej potrebuje naložbe, ki so visoko likvidne (npr. kotirajo na borzah). Zamišljeni demografski sklad pa bo imel po vrednosti najverjetneje daleč največ nelikvidnih naložb v infrastrukturnih podjetjih. Ta podjetja so za državo strateškega pomena in jih ne more kar tako prodajati, da bi v določenem času s kupnino ohranjala socialne izdatke. Celo Grčija je odklanjala privatizacijo svojih infrastrukturnih podjetij, vse dokler ni bila v brezizhodnem položaju. Pa še takrat je v privatizacijski sklad prenesla samo majhen del od tistega, kar so zahtevale upnice.

Poleg tega imajo slovenska infrastrukturna podjetja praviloma takšen razvojni zaostanek (železnice, regionalne ceste ...), da bodo lahko izplačevala le simbolične dividende.

Pomembno je tudi, da večina teh podjetij opravlja »javno službo«, tj. za družbo kritično dejavnost (nemotena dobava elektrike, zagotavljanje železniških prevozov, nemotena oskrba z vodo ...).

Ker je nujna, je v skupnem interesu kakovost višja od tržne, to pa zahteva dodatne stroške in je zato tudi donosnost teh podjetij nižja od tržne. Res je, da so ta podjetja velikokrat monopolisti in bi lahko donosnost povečala z dvigom cen, vendar pa bi to zaradi njihovega izjemnega pomena negativno vplivalo na celotno gospodarstvo in mednarodno konkurenčnost Slovenije.

Če pustimo ob strani sicer pomembno vprašanje obsega upravljanja sredstev, je jasno, da z zamišljeno strukturo naložb sklad enostavno ne bo mogel zagotoviti dodatnih denarnih sredstev, ko bo to potrebno. Tudi če bi mu to kdaj uspelo, bi bila ta sredstva bistveno premajhna.

Demografski sklad – slab lastnik

Glede na primarno nalogo bo demografski sklad izrazito motiviran za čim večji tok denarja od podjetij, ki jih bo imel med naložbami. Tako bo siromašil že tako nekonkurenčno temeljno infrastrukturo z vsemi negativnimi posledicami za celotno Slovenijo.

S prenosom lastništva deležev ključnih infrastrukturnih podjetij v državni lasti na demografski sklad bo državi odvzeta možnost učinkovitega neposrednega določanja, prilagajanja in nadzora opravljanja »javne službe«, kot tudi dokapitalizacija teh podjetij. Še več, izguba lastništva bo zmanjšala možnosti države, da bolj učinkovito regulira monopolni položaj teh podjetij.

Kje iskati rešitev za demografski problem?

Rešitev demografskega problema je mogoče iskati predvsem v smeri večanja produktivnosti, ne z več dela, temveč z več pameti in v čim večjem številu delovno aktivnega prebivalstva. To pa zahteva na primer tudi, da se delo »splača« bolj kot živeti od sociale. Visokotehnološki proizvodi in storitve, ki jih proizvaja čim večje število prebivalcev Slovenije, morajo biti prvi cilj reševanja demografskega problema. Preostanek problema pa je treba reševati s počasnejšo rastjo dohodkovnih pravic na tak način (zaostajanje plač za produktivnostjo, nižja indeksacija pokojnin ...), da bo možen medgeneracijski dogovor. Zato je ključno narediti vse, da se poveča produktivnost in da se delo, še posebej dobro delo, »splača«.

Prestavljanje obstoječega premoženja iz enega namena na drugega brez dvoma ni rešitev, temveč problem povečuje. Tako ukinja proračunske vire iz donosa kapitalskih naložb države in prodaje teh naložb, s tem pa sproža potrebo po povečanju davščin oziroma zmanjšanju infrastrukturnih naložb. Oboje zmanjšuje konkurenčnost slovenskega gospodarstva, potencialni BDP in s tem razpoložljiva letna sredstva tudi za demografske potrebe. Samo boljše delo čim večjega dela prebivalstva je rešitev.

Sklad in korporativno upravljanje

Nekatere politične stranke pa predvsem obljublajo dokončno rešitev problema političnointeresnega usidranja v podjetja v državni lasti. Gre za zelo resen problem Slovenije. To usidranje po eni strani onemogoča jasno opredelitev ciljev poslovanja teh podjetij ter tako objektivno ocenjevanje uspešnosti njihovega vodenja, po drugi pa omogoča operativne in kadrovske odločitve, ki so povsem v nasprotju s profesionalnim vodenjem in ki imajo povsem druge cilje od strokovnih. Posledica je neposredna in posredna ogromna izguba BDP.

Zaradi prepletenih interesov je bilo doslej v danem razmerju politične moči nemogoče presekati ta gordijski voz. Sedaj pa naj bi obstajala priložnost za rešitev tega problema s hkratnim uzakonjenjem novega, strokovno utemeljenega sistema korporativnega upravljanja demografskega sklada. Ob sicer povsem napačni, vendar za javnost vsečni razlagi učinka ustanovitve demografskega sklada, ga je namreč večina političnih strank (tudi opozicijskih) sedaj pripravljena podpreti. V tej fazi pa seveda še ni jasno, ali tudi s takšno zakonsko opredelitvijo korporativnega upravljanja demografskega sklada, ki bo dejansko pomenila rešitev problema.

Kljub temu da bi ustrezna rešitev lahko zmanjšala problem korporativnega upravljanja podjetij v državni lasti in prinesla izboljšanje na mnogo področjih, bi reševanje tega problema z ustanovitvijo demografskega sklada prineslo po moji oceni skupno močan negativni izid. Negativnost se sicer lahko zmanjša z ustreznimi zakonskimi varovalkami (npr. o kriznih situacijah, ko sklad jamči tudi za državne obveznice), vendar samo do določene mere in še to ob najboljšem izidu vedno negotovega zakonodajnega in izvedbenega procesa. Negativno politično in interesno prepletenost pri upravljanju podjetij v državni lasti bi bilo bolj smiselno reševati posebej in samostojno.

Iz povedanega torej jasno sledi, da ekonomskih razlogov za ustanovitev demografskega sklada absolutno ni oziroma da je aktualna ideja škodljiva.

Prof. dr. Dušan Mramor je profesor Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani.